

Savci

Vývojová linie savců začala „savoctvárnými“ plazy (Synapsida); patřil k nim např. *Dimetrodon* s podivným hřebenem na zádech, který měl pravděpodobně termoregulační funkci. Žili před 320 miliony let a jejich lebka nesla tzv. spánkové jámy, které v pozměněné podobě nacházíme i u savců žijících v současnosti. Skupina Therapsida, která je již více podobná savcům, měla chrup se zvětšenými spíčkami a dokonalejší končetiny. U pokročilejších therapsidů – skupiny Cynodontia – přibýly další savčí znaky (savčí jařmový oblouk, sagitální hřeben, druhotné patro, dvojitý týlní hrbol, pokročilejší chrup se skusem, bránice). Morganukodonty, kteří žili asi před 195 miliony let, řadí paleontologové již mezi první savce. Většinou to byli drobní hmyzožraví tvorové, kromě býložravé skupiny Multituberculata. Asi nejdůležitějším vývojovým krokem byl vznik tribosfenické stoličky (viz obr.). Tyto zuby nesou trojici masivních hrbolků a umožňují efektivnější využití skusu. Nejvýraznější rozvoj savců se odehrál v třetihorách, tedy za posledních 65 milionů let (viz článek R. Šumbery na s. 318).

Základní znaky placentálních savců

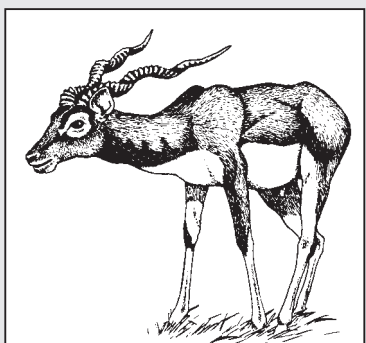
- stálá tělesná teplota
- srst složená z několika typů chlupů
- pokožka obsahuje mnoho žláz (potních, mazových, pachových)
- živorodost, krmení mláďat mateřským mlékem, zárodek vyživován v těle matky prostřednictvím placenty
- bránice dělí hrudní a břišní tělní dutinu
- zcela uzavřený krevní oběh, pouze levý oblouk aorty, dokonale čtyřlůnné srdce, bezjaderné červené krvinky
- oddělené pohyblivé
- vnitřní oplodnění
- 2 týlní hrboly, většinou 7 krčních obratlů, 3 sluchové kůstky
- spodní čelist z jediné kosti dentale připojené k lebce druhotným čelistním kloubem
- druhotné patro
- mohutný rozvoj koncového mozku a s tím spojená rozmanitost chování

Prameny

M. Anděra a kol.: Svět zvířat III, Savci 13, Albatros, Praha 1997–2000
J. Gaisler: Zoologie obratlovců, Academia, Praha 1983
G. McKay: Savci, In: Obratlovcí, Nakladatelský dům OP, Praha 1994

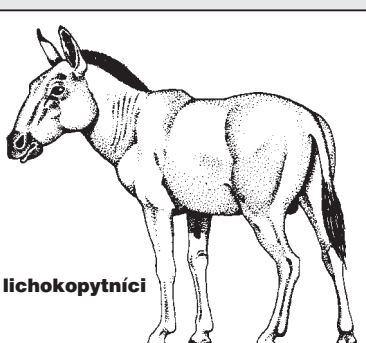
11 čeledí, 115 rodů, 280 druhů; medvědi, vlci a lišky (zejména severní polokoule), vlk hřivnatý (Jižní Amerika), kojot (Severní a Střední Amerika), šakal (od jihovýchodní Evropy přes Afriku až po Zádí Indii), dingo (Austrálie), fenek (Afrika, Asie), pandy (jižní Čína, Himálaj a okolí), myšal (Severní Amerika), lasicovitě šelmy žijí kromě Austrálie, Madagaskaru, Karibiku a Nové Guineje po celém světě (např. vydra, lasice, skunk, tchoř, jezevec, kuna, sobol, norek, rosomák), cibetkovité a promyskovité šelmy (Afrika, Asie), hyeny (Afrika, Malá Asie, střední Asie), tygři (Asie), lvi (Afrika a nepatrný zbytek v Indii), levharti (Afrika, Asie), jaguár (Střední a Jižní Amerika), puma (Amerika), rysové (severní polokoule); k šelmám patří také ploutvonožci (lachtani, mroži, tuleni, rypouši); na obr. **serval** a **mrož**

šelmy

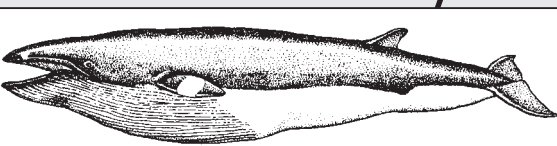
sudokopytníci

10 čeledí, 86 rodů, 221 druhů; žijí po celém světě kromě Austrálie a části Oceánie; prasata (Starý svět), pekariové (Nový svět), hroši (Afrika), lamy (Jižní Amerika), velbloud dvouhrbý – drabař (Střední Asie až po Mongolsko), velbloud jednohrbý – dromedář (od Západní Sahary po Arabský poloostrov a Indii, zdívočel v Austrálii), kančílové (Asie, Afrika), žirafy (Afrika), jelenovití (zejména severní polokoule), vidloroh (Severní Amerika), antilopy a gazely (Afrika, Asie), kozorožci, ovce, kozy a kamzíci (severní polokoule), pižmoň (Kanada, Grónsko), bizon (Severní Amerika), zubr (Evropa), jak (Tibet), buvol (Afrika), turové (gaur, banteng, kuprej ad.; jižní a jihovýchodní Asie); na obr. **antilopa jelení**

lichokopytníci

3 čeledi, 6 rodů, 17 druhů; žijí v Africe, Asii, Střední a Jižní Americe; koně, osli, zebry, tapíři, nosorožci; na obr. **osel asijský**

kytovci

13 čeledí, 41 rodů, 78 druhů; žijí ve všech světových mořích a některých velkých řekách a sladkovodních jezerech; dělí se na ozubené (vorvani, narvalové, vorvaňovci, delfíni, kosatky, kulohlavci, sviňuchy, delfínovci) a kosticovce (velryby, plejtvákovci, plejtváci, keporkaci); na obr. **plejtvák malý**

Eulipotyphla

5 čeledí, 51 rodů, 396 druhů; zpravidla drobní; po celém světě kromě austrálské oblasti, Madagaskaru a většiny Jižní Ameriky; ježek, rejsek, běložubka, krtek, vychuchol, srstín, štetinatec; na obr. **běložubka**

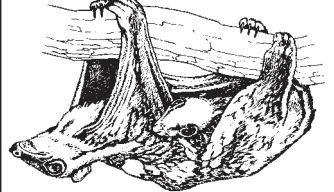

hlodavci

29 čeledí, 468 rodů, 2052 druhů; obývají celý svět, od malých po středně velké formy; bobři, veverky, svišti, pytlonoši, sysli, myši, hraboši, lumíci, krysy, potkani, hryzci, ondatry, pískomilové, plši, myšivky, urzoni, morčata, marmy, kapybary, činčily, osmáci, agutiové, dikobrazi, rypoši; na obr. **bobr evropský**

1 čeleď, 1 rod, 2 druhy; nelétají, pouze plachtí, tropy jihovýchodní Asie, býložravci o velikosti králíka; na obr. **letucha filipínská**

letuchy

zajíci

2 čeledi, 13 rodů, 81 druhů; zajáci, králíci a pištuchy; celý svět kromě austrálské obl. a Madagaskaru, pištuchy ponejvíce v horách; na obr. **pištucha**

poloopice a vyšší primáti

15 čeledí, 77 rodů, 279 druhů; drobní až velcí, většinou stromoví; lemuri, makiové a ksukolové (Madagaskar); outloňové (sub-saharská Afrika, Srí Lanka, jižní Indie a jihovýchodní Asie), nártouni (ostrovy jihovýchodní Asie); ploskonosé opice – kosmani, tamarini, lvičci, malpy, vřeštani, chápani ad. (Střední a Jižní Amerika); úzkonosé opice – kočkodani, hulmani, guerézy, makakové, paviani ad. (Starý svět), giboni a orangutani (jihovýchodní Asie, Sundské ostrovy), šimpanzi a gorily (Afrika); na obr. **lori** a **gorila**

tany

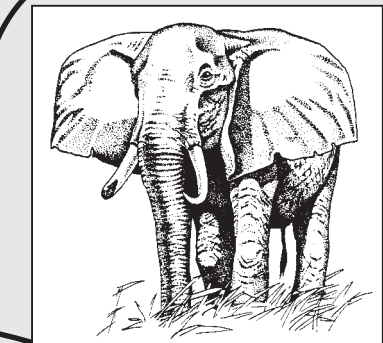
1 čeleď, 5 rodů, 16 druhů; drobní, stromoví, zpravidla všežraví; deštný prales východní Indie, jihovýchodní Asie a Filipíny; na obr. **tana pérocasá**

chudozubí

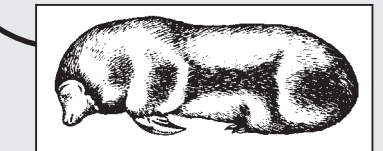
4 čeledi, 15 rodů, 31 druhů; drobní až velcí býložravci (lenochodi); pásovci a potravní specialisté na mravence a termity (zcela bezzubí mravenečníci); lenochodi a pásovci mají stoličky bez kořenů a bez skloviny; starobylá bizarní skupina; Jižní a Střední Amerika; na obr. **mravenečník čtyřprstý**

Data pro tabulku připravili Stanislav Vaněk, Radim Šumbera, layout © Pavel Hošek, kladogramy © Radim Šumbera, kresby savců © Jan Dungal, tabulka © Vesmír, 2002

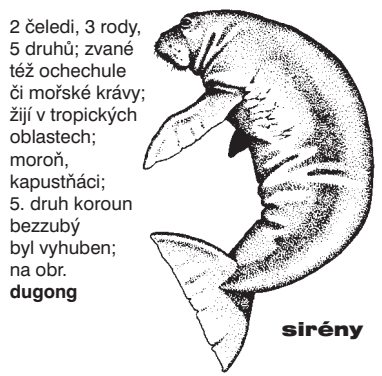
chobotnatci

1 čeleď, 3 rody, 4 druhy; slon africký a slon indický; na obr. **slon africký**

zlatokrti

1 čeleď, 7 rodů, 19 subsaharských druhů; žijí v podzemí; na obr. **zlatokrt**

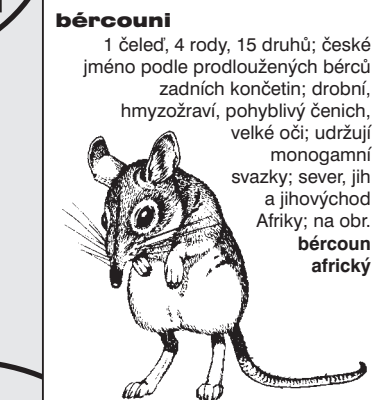
síreň

1 čeleď, 3 rody, 7 druhů; žijí v Africe a na části Arabského poloostrova; na obr. **daman pralesní**

1 čeleď, 10 rodů, 30 druhů; drobní, všežraví, rozmanitý způsob života – v lesích, pod zemí, ve vodě, někteří připomínají ježky, Afrika (vydřici) a Madagaskar; na obr. **bodlín páskovaný**

1 čeleď, 4 rody, 15 druhů; české jméno podle prodloužených běrců zadních končetin; drobní, hmyzožraví, pohybliví čenich, velké oči; udržují monogamní svazky; sever, jih a jihovýchod Afriky; na obr. **bércoun africký**

1 čeleď, 1 rod, 1 druh; hrabáč kypský žije v subsaharské Africe, žije se bezobratlými, hlavně mravenci a termity; na obr. **hrabáč**

